

آسیب شناسی گرافیک محیطی برگزاری مراسم عاشورا در سال ۹۴) بررسی موردی برگزاری

مراسم عاشورا در منطقه ۱۰ تهران^۱

زهرا میلادی

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته ارتباط تصویری، گروه ارتباط تصویری، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران،

ایران

عفت السادات افضل طوسی

دانشیار دانشکده هنر دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

چکیده

همه ساله با فرا رسیدن ماه محرم و برگزاری مراسم عاشورا و عزاداری امام حسین (ع)، شاهد بروز تغییرات گرافیکی محیطی در سطح شهر تهران هستیم. در عین حال اضافه شدن المان های محیطی جدید به این مراسم به نظر می رسد مشکلات ترافیکی در شهر تهران ایجاد می کند. این مراسم به عنوان فراگیرترین مراسم ملی و مذهبی در کشور تنها با همدلی و مشارکت تمامی شرکت کنندگان امکان برگزاری مناسب و در خور ماهیتش را دارد در این مقاله به مطالعه گرافیک محیطی و تغییرات آن در حین برگزاری مراسم عاشورا در سطح شهر تهران پرداخته و با تعیین نقاط قوت و ضعف اجرای مراسم، در جهت برگزاری هرچه بهتر آن پیشنهاداتی ارائه شده است. در این مطالعه از روش توصیفی تحلیلی و تحقیقات میدانی استفاده شده و گرافیک محیطی مراسم عاشورا در منطقه ده تهران مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج حاصل از تحقیق بیانگر ایجاد تغییرات در گرافیک محیطی سه و چهار بعدی مراسم محرم بوده که در مناطقی از شهر تهران موجب شکل گیری ترافیک شهری می شود. با این وجود ضروری است برنامه ریزان شهری و متولیان برگزاری مراسم عزاداری تعامل بیشتری در جهت حفظ حقوق شهروندی و برپایی مناسب مراسم داشته باشند.

واژگان کلیدی: گرافیک محیطی، مراسم ملی و مذهبی، عاشورا، شهر تهران

۱- این مقاله برگرفته از مطالعات پایان نامه کارشناسی ارشد نگارنده اول، با عنوان مطالعه گرافیک محیطی مراسم عاشورا در تهران سال ۹۴ مطالعه موردی مناطق ۱۰ و ۲، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران

غرب، تحت راهنمایی خانم دکتر عفت السادات افضل طوسی می باشد.

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت- ۱۱ تیر ۱۳۹۶

مقدمه

زندگی در دنیای ارتباطات، هنرمندان را بر آن داشته که مسایل و مشکلات ناشی از ارتباطات اجتماعی انسانها در محیطهای مختلف را، به وسیله علایم، نشانه‌ها، فرمها و رنگها حل کنند. گرافیک محیطی نیز به عنوان شاخه‌ای از گرافیک، با استفاده از انواع رنگها، فرمها، نقشها و تصاویر می‌تواند به برقراری ارتباط با مخاطب، اطلاع رسانی و زیباسازی محیط بپردازد. محیط اطراف ما خانه ای که در آن زندگی می‌کنیم خیابانی که در آن تردد می‌کنیم فضای سبزی که در آن قدم می‌زنیم، پارکی که برای تفریح به آنجا می‌رویم، همه نیاز به برقراری روابط منطقی فرمی و روابط سازمان بندی دقیق بر مبنای اصول و مبانی بیان بصری دارند. گرافیک محیطی زیبایی بصری و نظم و هماهنگی مطلوب فضا است.

آیین محرم در اصل یک آیین جمعی است. یکی از مهمترین کارکرد های مناسک عزاداری محرم، انسجام اجتماعی است. برای حصول به این نتیجه، رضایت مندی حداکثری شهروندان باید تامین شود. برای دستیابی به این مهم ایجاد فضای شهری مناسب و ایمن به دور از فشار و تنش توأم با رفاه و آسایش اصل بدیهی بوده و هست. شایسته است عناصر گرافیک محیطی در حین برگزاری مراسم عاشورا، علاوه بر برخورداری از کیفیت مناسب در کاربرد و ارائه خدمات، با بهره‌گیری از جنبه‌های زیبایی‌شناختی و روانشناختی، به گونه‌ای طراحی و خلق شوند که موجب آرامش، آسایش، نشاط و تحمل و استقامت انسان، در محیطهای صنعتی و زندگی ماشینی امروز باشند. گرافیک محیطی می‌تواند با تکیه بر هنر و عناصر ایران به جهت رنگ، شکل و ترکیب‌بندی در جهت محیطی و شهری به پیشینه‌ها و سنت‌های محکم این مرز و بوم دست یابد. گرافیک چیزی است که امروز بیشتر بر پایه ضوابط غربی و بین‌المللی تکیه دارد. در حالی که اگر ترکیب هنر بومی و نوگرایی باشد موفق می‌شود شهری با هویت و محیطی دلپذیر را بسازد.

گرافیک محیطی

اصطلاح طراحی گرافیک محیطی ترجمه عبارت environmental graphic design است. این لفظ بر نگاه بصری به محیط یا نگرش گرافیکی به محیط دلالت دارد، که تعریفی است از عبارت «گرافیک محیطی و محیط گرافیکی». البته اصطلاح طراحی شهری به مفهوم گرافیک محیطی بسیار نزدیک است و حتی به جای آن نیز به کار می‌رود و در بعضی موارد این دو اصطلاح یک مفهوم را در بر می‌گیرند. اصطلاح های طراحی محیط شهری، طراحی محیطی، و گرافیک محیطی را نیز برای این مفهوم به کار می‌برند.

باتوجه به موضوع بسیار گسترده ی طراحی گرافیک محیطی اگر بخواهیم تعریف نسبتا جامع از آن ارائه دهیم، می‌توانیم چنین عنوان کنیم: «مجموعه عوامل بصری به استخدام گرفته شده در محیط یا طرد شده از آن به منظور ارائه محیطی مطلوب و مناسب تا در مخاطب اثر کند و رفتاری را که در پی آن هستیم در او پدید آورد».

گرافیک محیطی جزء لاینفک زندگی شهری شده است و سعی در تصحیح ارتباط انسان با محیط دارد. بحث فرهنگ سازی در همین مقوله مطرح می‌شود. هیچ ابزار اجرایی نمی‌تواند در این بخش به اندازه گرافیک محیطی قوی و موثر و نزدیک به مخاطب باشد، بنابراین متولیان امور زیباسازی شهر باید به این مهم به خوبی واقف باشند تا با طراحی صحیح محیط بتوانند رفتارهای مناسب و مطلوب در شهروندان به وجود آورند. (ایلوخانی، ۱۳۸۸) در تکمیل تعریف گرافیک محیطی، آن را باید یکی از ارکان اصلی زندگی اجتماعی و شهری قلمداد کرد. حضور طراحی و جلوه های هنرهای تجسمی در زندگی روزمره از طریق گرافیک محیطی میسر است. گرافیک محیطی موثرترین ابزار برای تاثیر بر الگوهای رفتاری زندگی انسان شهر نشین است. گرافیک محیطی یک پدیده

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت - ۱۱ تیر ۱۳۹۶

اجتماعی است که با توجه به فضا سازی تصویری، خصایص ملی و قومی، قراردادهای اجتماعی، آداب و سنن، گرایش های سیاسی و اقتصادی جامعه قابل تحلیل و بررسی است. (عبدالحسینی، ۱۳۸۵). گرافیک محیطی تلفیق از گرافیک، معماری، طراحی داخلی و زیبایی شناسی های خاصی است که مجموعه ی آنها محیط زندگی ما را زیباتر، دلنشین تر و کاربردی تر می کند، محیطی فرحبخش برای شهروندان به ارمغان آورده و به واسطه راهنمایی های لازم، در زمان ما صرفه جویی می کند (کیان پاک، ۱۳۸۶). گرافیک شهری یا محیطی ارتباط عملی چیدمان و منظر یک شهر و در نتیجه شکل دهی و استفاده از فضای عمومی شهر است (صلواتی، ۱۳۹۰). گرافیک محیطی فعلی میان هنر و علم است که در آن چگونگی استفاده از فرم ها، رنگ ها، نقوش و تصاویر گوناگون به شکل ماهرانه، اصولی و برنامه ریزی شده در جهت بهتر و ساده تر شدن روابط و ارتباطات، همچنین کاملتر نمودن زیبایی های محیط عمومی، مطرح شده و مورد بررسی قرار گرفته است. (راهنما آذر ۱۳۸۷)

اهداف گرافیک محیطی

گسترش و رشد شهرها و متراکم شدن فضاهای شهری موجب شده، زندگی در این گونه شهرها ی بزرگ دچار تحولاتی گردد. از جمله این تحولات حضور هرچه بیشتر شهروندان در محیط های شهری و خارج از منزل بوده است. به همین منظور تاثیر پذیری محیط بر انسانها به حداکثر می رسد و این امر فرصتی است که طراحان گرافیک محیطی بتوانند بر اساس اصول زیبایی شناختی و عملکردی به طراحی پرداخته و ایده های خود را عملیاتی کنند. گرافیک محیطی از یک سو بخش مهمی از محیط و اشیای پیرامون خود را بر مبنای معیارها و الگوهای زیبایی شناختی گرافیک شکل می دهد و از سوی دیگر به واسطه ی، زبان گرافیک با محیط و اشیا و انسان های دیگر گفتگو و ارتباط برقرار می کند. بدین گونه گرافیک محیطی "خانه ی وجود" بشر جدید را شکل داده و می آراید و به مثابه زبان تصویری مشترک، در دادوستدها و مبادلات فرهنگی و تجاری، نه فقط در جامعه ای خاص بلکه بین جوامع به کار گرفته می شود.

هدف طراح این است که از حس عدم هویت محیطی در طرحها پرهیز شود، محیط باید دارای هویت باشد. هویت بصری شهر اهمیت بالایی دارد، این هویت از سردرگمی افراد و عدم تعلق خاطر جلوگیری می کند. افراد باید احساس دل بستگی نسبت به شهر خود داشته باشند. باید فضای مناسب و با نشاط و نه رنج و فرسایش را در اطراف خود حس کنند و نوعی آسایش و الفت را در افراد ایجاد شود، در این کار با طرح شایسته همراه با فرم چشم نواز و ترکیب رنگ مناسب امکان پذیر است. استفاده مناسب و به جا از فرم، رنگ و سازگاری با شرایط معماری برای طراحی و سازماندهی هویت شهری ضروری است. گذشته از این باید به واقعیت های زندگی روزمره و ایجاد فضا برای زندگی روزمره توجه کرد (اسداللهی، ۱۳۸۹).

گرافیک شهری اهداف کلان زیر را دنبال می کند:

هویت و تشخیص بخشی به نماها و فضاهای شهری از مهم ترین اهدافی است که با فرایند گرافیک شهری تحقق می یابد، مشروط بر اینکه این هویت، تعریف مشخص داشته باشد تا بتوان در شکلی متحد و هماهنگ به آن دست یافت. در غیر این صورت آن هویت، مجموعه ای از رفتارهای مسئولانه و غیر مسئولانه، فردی و جمعی و غیر کارشناسانه خواهد بود که انعکاس رفتارهای اجتماعی زمان خود است.

چه در یک شهر آشفته و چه نظم وجود داشته باشد، گرافیک شهری برای ایجاد آرامش بصری وارد عمل می شود، زیرا یکی از ویژه ترین اهداف اجتماعی و روانی فرایند گرافیک شهری، ایجاد آرامش و تلطیف فضای پیرامونی و همچنین کاهش شدت زبان های روانی ناشی از اغتشاشات و آلودگی بصری است. در شهری آشفته، گرافیک شهری یکی از تامین کنندگان نظم و آرامش است در

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت - ۱۱ تیر ۱۳۹۶

حالی که در یک شهر منظم و منضبط، گرافیک شهری محصولی از یک فرایند جامع است که یکی از عناصر این فرایند جامع به شمار می آید.

هدف مهم دیگر گرافیک شهری، ارتقاء فرهنگ بصری و تجسمی صحیح در شهروندان است. عموم شهروندان یک شهر، تلقی عامی از زیبایی دارند، در حالی که متخصصان می توانند تلقی خاص تری از زیبایی رابه زبانی عامیانه ارایه کنند و لایه های گوناگون را در یک ره آورد زیبایی قرار دهند. این ره آورد موجب ایجاد انس و الفت شهروندان با هنرهای شهری می شود. فراتر از تاثیرات فردی و جمعی، این فرایند مسئولیت نگاه داری از شهر را نیز در بین شهروندان ایجاد می کند، زیرا مردم در شهری که اجزا و عناصر آن ارسته و امن چیده و طراحی شده باشند، رفتار مراقبانه تری همراه با لذت از محیط شهری خواهند داشت تا نسبت به شهری که در فضای آن به خواسته ها، تمایلات روحی و اجتماعی محیطی شهروندان توجهی نمی شود، چراکه در این شهرها عده ای مدیر غیر متخصص که از نظرات متخصصان شهری بی بهره اند، طراحی و چیدمان شهری را مطابق سلیقه شخصی خود که تابع تغییراتی و هزینه های هنگفت است، طراحی و چیدمان می کنند.

با گرافیک شهری، توسعه آثار هنری و تجارب تجسمی هم در طراحی و هم در اجرا، با کیفیت ماندگار در شهر و منطبق بر اصول علمی حاصل می شود که این اتفاق هدفی فرهنگی و ارزشی برای یک جامعه مدنی است.

رفتار بصری قالب های تبلیغی، خدمات عمومی، ویتزین ها، اطلاع رسان ها، راهنماها و ... برای تناسب با دیگر عناصر شهری، سامانه ای قانونمند و مرتب خواهند یافت. (صلواتی ۱۳۹۰)

به طور کلی تسهیل در امر ارتباطات، بهبود اوضاع روانی و امنیتی، آگاه سازی از امکانات شهری، تسهیل فعالیت های اقتصادی و عبور و مرور، کاهش تشنجات عصبی عمومی، تبلیغات در عرصه های مختلف سیاسی، اجتماعی، تجاری و فرهنگی از مهمترین اهداف گرافیک محیطی می تواند باشد (رشوند ۱۳۹۱).

با استفاده از سلسله مراتب نیازهای انسانی، در سال ۱۹۵۴ فهرستی توسط ماسلو، تهیه شده است که معیارهای نسبتاً مناسبی در سنجش کیفی شهر ها از نظر میزان تأمین نیازها و خواست های انسانی شهروندان شناخته می شوند و به شرح زیر قابل توجه اند. در سطح نیازهای اساسی، یک شهر «خوب» باید تمامی نیازهای فیزیکی ساکنان خود را تأمین نماید. مکانی برای زندگی و کار، در آمد معقول، آموزش و پرورش، حمل و نقل و امکان برقراری ارتباط و دسترسی به خدمات و تسهیلات باشد. یک شهر خوب باید دارای ایمنی زیستی، امنیت اجتماعی و حفاظت و از نظر بصری و عملکردی محیطی سامان یافته و با نظم و عاری از آلودگی، سروصدا، تصادفات و بزهکاری باشد. یک شهر خوب باید یک محیط اجتماعی هدایت کننده باشد. یک شهر خوب باید دارای یک تصور ذهنی مناسب، یک شهرت و اعتبار خوب باشد و به شهروندان خود حس اعتماد و قدرت و شأن و منزلت دهد. یک شهر خوب باید از طراحی خوب برخوردار باشد و از نظر زیباشناسی نیز مطبوع و از نظر کالبدی قابل تصور باشد. (براند فری - هیلدر، ۱۳۸۶)

نقد گرافیک محیطی مراسم عزاداری محرم

در شهر تهران گرافیک محیطی عزاداری محرم در بخش دو بعدی شامل: پرچم، کتیبه، نقاشی میباشد. در گرافیک سه بعدی نخل، حجله حضرت قاسم، گهواره علی اصغر، علم، توغ، شش گوشه وکتل می باشد. مراسم تعزیه و دسته گردانی و شام غریبان نیز در گروه گرافیک چهار بعدی قرار می گیرند. در سال های اخیر با جلوه های جدیدی از عزاداری محرم مواجه شده ایم که در هر سه گروه گرافیک دو، سه و چهار بعدی قرار می گیرند و به طور خلاصه عبارتند از: بنر های اطلاع رسانی، علامت ها و پرچم های بسیار

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت - ۱۱ تیر ۱۳۹۶

بزرگ، برپایی سازه های گلی و طاق نصرت ها، نوشته های روی وسایل نقلیه و سازه های حجمی سازمان زیباسازی تهران. در عین حال برپایی خیمه های عاشورایی و همایش شیرخوارگان حسینی نیز از جلوه های اخیر عزاداری محرم محسوب میشود. به طور کلی آیین ها و مناسکی که هر ساله در اجتماعات شهری برگزار می شوند برای بقا و استمرار خود نیازمند داشتن امکانات و قوانین مدون هستند تا با تکیه بر آنها به حیات خود ادامه دهند. مراسم عزاداری محرم نیز از این قاعده خارج نمی باشد و در کلان شهر تهران با وجود جمعیت میلیونی و قراردادن مراکز مهم حکومتی، سیاسی و اقتصادی در آن لزوم تعیین قراردادهای برای برگزاری این مراسم بسیار مهم است. این مراسم در شهر تهران و در ده روز اول ماه محرم با شور و حال فراوان برگزار می شود. در اغلب مناطق شهر هیات های مذهبی به شکل مردمی برپا می شود و آحاد مردم در این فضای حسینی قرار می گیرند. چهره شهر کاملاً دگرگون می شود و بر در خانه ها و خیابان ها پرچم سیاه افراشته می گردد. صدای نوحه های حسینی در شب ها شنیده می شود و عطر نذری های مردم در کوچه ها می پیچد. هیچ مراسم عمومی دیگری با عزای امام حسین (ع) و این میزان مشارکت مردمی قابل مقایسه نمی باشد. با توجه به گستردگی و علاقه مندی فراوان مردم و در عین حال وجه قدسی این مراسم، در شهر بزرگی چون تهران برقرای ضوابط قانونی کمک شایانی به پیشگیری از هرج و مرج و معضلات شهری در حین برگزاری این مراسم می کند. در ادامه قوانین و مقررات وضع شده توسط قانون گذاران و مجریان این مراسم را بررسی می کنیم. واضح است که ثبت قوانین مناسب با کلان شهر تهران با توجه به زیرساخت های شهری، جمعیت، وضعیت معابر عمومی و ترافیک شهری موجبات برگزاری مراسمی شایسته امام حسین (ع)، توأم با در نظر گرفتن رفاه شهروندان را فراهم می آورد.

نقد و بررسی قوانین موجود

قوانین حاکم بر مراسم محرم مشمول مجریان عزاداری و سازمان های وابسته و تا حدودی افراد شرکت کننده در مراسم می شود. در این میان هیات های مذهبی، سازمان تبلیغات اسلامی، نیروی انتظامی و سازمان زیباسازی شهر تهران بیشترین سهم را در این مراسم داشته و در جهت برگزاری هرچه بهتر آن مقرراتی را وضع کرده اند، که در ادامه شرح داده خواهد شد.

قوانین مدون هیات ها

پایه اصلی عزاداری های محرم هیات های مذهبی هستند از نگاه بسیاری از مردم راه اندازی هیئت مذهبی نیازی به مجوز ندارد، اما با توجه به کلان شدن شهر تهران و بسیاری از شهر های کشور، هر هیئتی باید از سازمان تبلیغات اسلامی مجوز بگیرد؛ چرا که طبق قانون اساسی برگزاری تجمع نیازمند مجوز است و هیئت های عزاداری نیز در زمره تجمعات محسوب می شوند. در تهران هر هیئتی برای گرفتن مجوز باید به منطقه جغرافیایی مکان هیئت خود توجه کرده و صرفاً می تواند به ۶ اداره شمال شرق، شمال غرب، جنوب شرق، جنوب غرب، شمیرانات و شهر ری، مراجعه کرده و درخواست مجوز بدهد. تا همین سال گذشته ثبت این هیئت ها به شکل حضوری صورت می گرفت اما امسال سامانه ای مجازی برای ثبت هیئت ها توسط سازمان تبلیغات ایجاد شده است. مسئولان هیئت های تازه و قدیمی به راحتی می توانند وارد این سامانه شده و هیئت شان را به طور رسمی ثبت کنند. بعد هم می توانند از خدمات مختلفی که توسط سازمان ها و نهادهای مختلف به هیئت های رسمی داده می شود بهره مند شوند. باید مسئول هیئت را معرفی و بعد هم نام هیئت و نوع آن را مشخص کنند. محدودیت خاصی برای نام هیئت وجود ندارد. انواع هیئت هم شامل هیئت دانش آموزی، هیئت دانشجویی و هیئت عادی می شود.

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت- ۱۱ تیر ۱۳۹۶

نشانی هیئت و نشانی متقاضی ثبت هیئت را هم باید در این مرحله ثبت کنند. مسئول هیئت باید علاوه بر ارائه مدارک شناسایی لازم، گواهی عدم سوء پیشینه داشته باشد و مراحل گزینشی و تحقیقاتی را طی کند. هر هیئتی به ۵ نفر به عنوان هیئت امناء نیاز دارد که اموراتی همچون مسائل مالی و انتظاماتی هیئت و عزل و نصب مسئول هیئت را انجام می دهند.

یکی دیگر از مسائلی مهم در راه اندازی یک هیئت مذهبی داشتن فاصله مناسب از مساجد است و اگر در شعاع ۵۰۰ متری آن هیئت مسجد وجود داشته باشد، مجوز صادر نمی شود چرا که هیئت ها نباید نقش مساجد را دمرنگ کنند.

هر هیئت مذهبی دارای مشخصاتی است که حیطه فعالیتش را مشخص می کند. مثلاً ممکن است یک هیئت، زنانه داشته باشد و هیئتی دیگر فقط مردانه. هیئت ها باید فعالیت شان مردمی، غیرحزبی و فقط برای گسترش فرهنگ قرآن و عترت باشد. گاهی برنامه ها به صورت هفتگی، ماهیانه و یا مناسبتی برگزار می شود که اینها را هیئت مستمر می گویند و گاهی هم موردی است یعنی فقط دهه اول، دوم و یا سوم محرم برنامه برگزار می کنند.

هیئت هایی که صرفاً یک تابلوی حسینی دارند به لحاظ قانونی حسینی محسوب نمی شوند چرا که طبق نظر سازمان تبلیغات، حسینی به جایی گفته می شود که مسئول آن به دفترخانه ای مراجعه کرده و یک یا دو طبقه از آن ملک را وقف امام حسین (ع) بکند که در این صورت آب و برق و سایر امکانات آن ملک رایگان بوده و با عنوان تعرفه مذهبی لحاظ می شود. بعضاً مشاهده می شود عده ای بر در هیئت ها نوشته اند حسینی و وفیدر کار نبوده است خلاف مقررات عمل کرده اند. گاهی هم در خیابان می بینیم اصلاً هیئتی در کار نیست بلکه یک تکیه ای موقتاً در مراسم عزاداری برپا می شود و ایستگاه صلواتی راه اندازی کرده و نذوراتی بین مردم تقسیم می کند که قبلاً سازمان تبلیغات به این تکیه ها هم مجوز «تکیه» اعطا می کرد که به دلیل کلان شهر شدن تهران و لزوم داشتن آدرس دقیق برای هیئت های مذهبی عملاً دیگر مجوز به تکیه های موقتی ارائه نمی شود (<http://www.ido.ir/news>).

منشور اخلاقی هیات های مذهبی

در آستانه ماه محرم، منشور اخلاقی هیئت های مذهبی تهیه و به تمامی هیئت های مذهبی ارسال شده و رؤسا و مسئولان هیئت های مذهبی نیز با امضای این منشور اخلاقی به اجرای مفاد آن متعهد شده اند. مفاد منشور اخلاقی هیئت های مذهبی محرم الحرام ۱۴۳۷ قمری به شرح زیر است:

الف- اصول حاکم بر منشور

اصل خدا محوری: توحید اساسی ترین اعتقاد خدا باوران ادیان ابراهیمی است. به گونه ای که تمام اندیشه ها و عملکردهای آنها بر مبنای وحدانیت خداوند استوار است. باور حقیقی به این اصل می تواند راهگشای اصول دیگری برای پیشبرد اهداف این منشور باشد. اصل قرآن مداری: کلام الهی که تنها معجزه جاوید نبی مکرم اسلام (ص) است، موهبتی الهی جهت هدایت مستمر انسانهاست. همه انسان ها، علی الخصوص مسلمانان و به ویژه شیعیان و رهروان راه ائمه اطهار (ع) با عملی نمودن فرامین قرآن شریف می توانند به راحتی در مسیر اهل بیت (ع) که صراط مستقیم است گام نهند و به توفیقات عظیمی دست یابند. اصل عمل به سنت و سیره معصومین (ع): اگر چه قرآن حاوی تمامی آموزه ها، جهت سعادت انسان می باشد، اما از آنجایی که آیات الهی مبین و مفسر می خواهد، سیره و سنت معصومین بهترین و کامل ترین تفسیر و تبیین آیات سعادت بخش قرآن کریم هستند. از

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت- ۱۱ تیر ۱۳۹۶

این رو، همانگونه که سنت معصومین حجت شرعی برای اعمال مسلمین هستند در منشور اخلاقی نیز یکی از اصول است که باید هر چه بیشتر به آن توجه نمود.

اصل تقویت باورهای حماسی و اخلاقی: عاشورای حسینی، اندیشه سرخ «شهادت» را برای شیعیان رقم زد که سبب حرکت مستمر حسین گونه شیعیان، در طول تاریخ تشیع شد. شیعه با الگو گرفتن از قیام و نهضت سید و سالار شهیدان توانسته تا به امروز فرهنگ خود را حفظ نماید. فرهنگ حماسی و اخلاقی عاشورای امام حسین(ع) اصلی است که باید همواره مد نظر شیعیان، به ویژه هیئات مذهبی باشد.

اصل حاکمیت قانون در مناسبات اجتماعی: در جامعه اسلامی قانون در تمامی مناسباتهای اجتماعی یک اصل است. مطابق با قانون، اوامر و مطالبات مقام معظم رهبر برای آحاد جامعه لازم الاتباع است. حکم حکومتی ولی فقیه، بر مراجع بزرگوار تقلید، ضرورت اطاعت را، (همچو مقلدین شان) به ارمغان می آورد. در شئون مختلف عزاداری، قانون، اصلی است که رعایت آن سبب تسهیل در امور مختلف عزاداری می گردد.

اصل تبعیت از اصول حاکم بر منشور اخلاقی: این اصل بنابر پابندی انسان به اخلاقیات و وجدانیات، و اصل تعهد پذیری و مسئولیت مداری انسان، او را متعهد می نماید تا به اصول و مفاد منشور اخلاقی وفادار بماند. در حقیقت اصل تعهد انسانی انسان، نسبت به پابندی و متعهد بودن به مفاد و اصول منشور اخلاق است.

ب- مفاد منشور اخلاقی

۱- رفتار فردی عزاداران

۱-۱- طهارت، اخلاص و پاک بودن نیت و رفتار و هدفم را با معیارهای مطرح شده توسط امام حسین(ع) تنظیم می گردانم تا بتوانم از یاران واقعی امام زمان مان(عج) باشم.

۱-۲- گفتار، منش و کردارم را بر مبنای آموزه های دین مبین اسلام قرار داده و موازین و معیارهای شرعی، اخلاقی و قانونی را برای پیشبرد هیئت حسینی رعایت می نمایم.

۱-۳- کسب معرفت از سبک زندگی امام حسین(ع) و اشاعه فرهنگ حسینی را سرلوحه برنامه های خود قرار می دهم.

۱-۴- از هر گونه ریا کاری که سبب بطلان اعمال و ضایع شدن عزاداری سید الشهداء(ع) است خودداری می نمایم.

۱-۵- تمامی اقداماتی که مراجع بزرگوار تقلید، آن را حرام دانسته و یا جایزه نمشده اند اجتناب می نمایم.

۱-۶- دیدگاه و مطالبات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) را جهت ارتقاء معنوی مجالس عزاداری امام حسین(ع) نصب خود قرار میدهم تا از هر گونه اختلاف و شقاق در نحوه برگزاری عزاداری امام حسین(ع) جلوگیری گردد.

۱-۷- مراسم عزاداری امام حسین(ع)، انتقال دهنده فرهنگ شیعه به نسل بعدی است. از این رو، آداب برپایی مراسم عزاداری امام حسین(ع) را بدون کمترین انحراف و تحریفی به نسل بعدی منتقل خواهیم کرد.

۱-۸- روحیه قدردانی از عزاداران حسینی و مسئولین هیئات مذهبی را در خود تقویت کرده و تلاش نموده تا این روحیه را در دیگران تقویت نمایم.

۱-۹- تا حد امکان تلاش می نمایم تا مشکلات مراسم عزاداری حسینی را بوسیله تخصصی و دانشی که در من وجود دارد برطرف نمایم.

۱-۱۰- به عنوان یک عزادار امام حسین(ع) طرح و ایده جدیدی که جهت با شکوه تر شدن مراسم عزاداری امام حسین(ع) دارم را به مسئولین هیئت پیشنهاد داده و خود در عملیاتی کردن آن طرح و ایده، آنان را یاری می نمایم.

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت- ۱۱ تیر ۱۳۹۶

۱۱-۱- به قوانینی که مسئولین هیئت جهت با شکوه‌تر برگزاری شدن مراسم عزاداری وضع می‌نمایند احترام گذاشته و خود را ملزم به رعایت آن نمایم.

۱۲-۱- چنانچه مسئولین هیئت وظیفه‌ای را به عهده اینجانب قرار دهند، آن وظیفه را به قصد قربت و به درستی هر چه تمام‌تر انجام دهم.

۱۳-۱- در حفظ اموال هیئت که ممکن است جزو موقوفات امام حسین(ع) باشد، کوشا باشم.

۱۴-۱- هیچ گونه تنش‌ی از ناحیه من، نسبت به عزاداران امام حسین(ع)، مسئولین هیئت و مجریان نظم(انتظامات دستجاب عزاداری) و قانون(نیروی انتظامی) رخ نخواهد داد.

۱۵-۱- همواره در همه حال رضایت خداوند را مد نظر خواهیم داشت و بر آنچه که خداوند امر و یا از آن نهی نموده توجه کامل می‌نمایم. باشد که اقامه عزای بر امام حسین(ع) مودر قبول خداوند و پذیرش اهل بیت(ع) به ویژه امام حسین(ع) قرار گیرد.

۲- رفتار اجتماعی مسئولین هیئات

۱-۲- ما رؤسای هیئات مذهبی خادمان عزاداران امام حسین(ع) هستیم، لذا هیچ متنی و برتری نسبت به عزاداران حسینی نداریم و متواضعانه، ورود و پذیرایی از عزاداران حسینی را در هیئت خودمان، قدر شناخته و آنان را تکریم می‌کنیم. تواضع و اخلاص را سرلوحه کار برای خود و مداحان حسینی قرار می‌دهیم.

۲-۲- ما روسای هیئات و عزاداران از رقابت ناسالم نسبت به هیئات دیگر که مجموعه عزاداری و عزاداران را به ورطه معصیت می‌اندازد پرهیز می‌نماییم.

۲-۳- به دو ویژگی «انسان سازی» «جامعه سازی» مراسم عزاداری امام حسین(ع) توجه کافی داریم و همه عزاداران حسینی را به این سمت و سو، جهت دهی نماییم.

۲-۴- ما مسئولین رسمی هیئات مذهبی تلاش می‌نماییم تا برای برنامه‌ها و فعالیت‌های مراسم عزاداری امام حسین(ع) تقسیم کار کرده و با واگذاری بخشی از وظایف به عزاداران، آنها را نیز در این اجر، سهیم گردانیم.

۲-۵- اگر از ناحیه هر یک از عزاداران امام حسین(ع) طرح و ایده ارزشمند جدیدی برای رونق عزاداری حضرت ارائه گردید آن را به دقت مورد ارزیابی قرار داده و در صورت امکان آن را به کمک عزاداران عملیاتی نماییم.

۲-۶- تلاش وافر ما مسئولین هیئت این خواهد بود که از وعظ و روحانیون با دانش دینی بالا و همچنین مداحان و ذاکران، مخلص و متعهد به نظام جمهوری اسلامی بهره‌گیری کنیم تا عزاداران حسینی بیش از گذشته سطح دانش و معلومات دینی و نیز معنویت و اردات شان به اهل بیت(ع) افزوده گردد.

۲-۷- ما مسئولین هیئت تلاش می‌نماییم تا بیش از پیش با کارشناسان تشکلهای دینی سازمان تبلیغات اسلامی در ارتباط بوده و منویات آن سازمان متبوع را در مراسم عزاداری امام حسین(ع) با کمک عزاداران حسینی به درستی اجرایی نماییم.

۲-۸- ما مسئولین هیئات موظفیم تا با هماهنگی با نیروی انتظامی، جهت برقراری نظم و امنیت نقش مؤثری را ایفاء کنیم.

۲-۹- ما مسئولین هیئات مذهبی تلاش می‌نماییم تا سر حد امکان موارد ذیل را در هیئت خود اجرایی نماییم:

تلاوت قرآن کریم در ابتدای مراسم و در صورت امکان دعوت از قاریان خوش صوت، طولانی نشدن مجالس و خسته نکردن حضار، برخورد مناسب با کودکان و عدم تبعیض در پذیرایی از عزاداران، رعایت نکات بهداشتی در پذیرایی‌ها و مکان عزاداری

در صورت عدم اجرای این منشور؛ با دعوت از مسئولان هیئت و صحبت با آنها مسائل را برایشان تشریح و مسئولان هیئت‌ها را دعوت به اجرای این منشور می‌کنیم.. (<http://www.ido.ir/news>)

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت - ۱۱ تیر ۱۳۹۶

مقررات نیروی انتظامی در محرم

نیروی انتظامی هم هر سال قبل از فرا رسیدن ماه محرم نسبت به برقراری نظم و امنیت شهری و همچنین برگزاری موفق مراسم نشست هایی را با سازمان تبلیغات اسلامی برگزار می کند. در عین حال مقرراتی هم در سطح شهر وضع کرده و از طریق رسانه های عمومی به اطلاع شهروندان می رساند به عنوان مثال در ۱۳۹۴/۷/۲۹ رئیس پلیس راهنمایی و رانندگی ناجا از آمادگی کامل پلیس راهور برای تاسوعا و عاشورای حسینی خبر داد و گفت: « ورود رانندگان به دسته جات عزاداری و بر هم زدن صفوف آنها ممنوع است و پلیس با آنها طبق قانون برخورد خواهد کرد. سردار تقی مهری رئیس پلیس راهنمایی و رانندگی ناجا در نشست خبری پیرامون تمهیدات ترافیکی تاسوعا و عاشورای حسینی با تسلیت ایام سوگواری سالار شهیدان اظهار داشت:

نیروی انتظامی به ویژه پلیس راهنمایی و رانندگی برای برگزاری مراسم ماه محرم و صفر و به ویژه روزهای تاسوعا و عاشورا برنامه های خاص انتظامی و ترافیکی را مورد توجه قرار داده است. رئیس پلیس راهنمایی و رانندگی ناجا تصریح کرد: بنا بر برنامه های همه ساله تمهیدات لازم ترافیکی برای برقراری نظم و امنیت در عبور و مرور پیش بینی شده و تمهیدات خاص ترافیکی به صورت محلی اتخاذ شده است. این مقام ارشد راهور ناجا ادامه داد: محدودیت هایی که برای رفت و آمد وسایل نقلیه به خاطر عبور دسته جات عزاداری و تجمعات آنها خواهیم داشت که از طریق رسانه های گروهی و به صورت استانی و محلی اطلاع رسانی خواهد شد.

رئیس پلیس راهنمایی و رانندگی تهران بزرگ درباره حرکت دسته های عزاداری اظهار کرد: حرکت دسته ها در معابر اصلی و بزرگراه ها ممنوع است و همکاران ما نیز با توجه به آماده باشی که دارند در این ایام فعالیت خواهند کرد و چنان که دسته جات عزاداری بخواهند از عرض معابر اصلی و میدان ها عبور کنند هماهنگی های لازم در این خصوص انجام خواهد شد. وی گفت: رانندگان در این ایام باید مقررات راهنمایی و رانندگی را بیش از پیش رعایت کنند و با مشاهده علائم دسته جات عزاداری نسبت به کم کردن سرعت اقدام کنند و هنگامی که هیأت ها قصد عبور از عرض خیابان را دارند توقف کامل کرده و بگذارند که دسته جات و هیأت ها عبور کنند.

سردار مهری تأکید کرد: رانندگان حق ورود به دسته جات عزاداری را ندارند و نباید صفوف آنها را به هم بریزند. در غیر این صورت برخورد قانونی با آنها صورت می گیرد. وی به رانندگان توصیه کرد: در آن نقاطی که محل تجمع دسته جات عزاداری، حسینیه ها و امامزاده هاست تردد نکنند و با رؤیت دسته جات و هیأت های عزاداری قوانین و مقررات را کاملاً رعایت کنند. رئیس پلیس راهنمایی و رانندگی ناجا ادامه داد: ممکن است بر اثر بی دقتی و بی توجهی برخی رانندگان حوادثی برای برخی دسته جات به وقوع بپیوندد بنابراین به رؤسای هیأت ها متذکر شده ایم که برای تردد در جاده های برون شهری در شب، علائم هشدار دهنده را همراه خود داشته باشند تا رانندگان متوجه حضور آنها شوند.

سردار مهری به برگزاری جلسات با رؤسای هیأت های و مسئولان امر عزاداری در استان های سراسر کشور اشاره کرد و گفت: در این جلسات نکاتی در مورد تردد دسته جات عزاداری در شب و روز یادآوری شده و امیدواریم با رعایت این نکات عزاداری دسته جات در ایمنی کامل صورت گیرد. عالی ترین مقام راهنمایی و رانندگی نیروی انتظامی به آمادگی کامل نیروهای راهور برای برقراری نظم و امنیت اشاره و گفت: پلیس راهنمایی و رانندگی با حضور فیزیکی چه به صورت پیاده یا گشت موتوری خودرویی و در برخی جاها به صورت تلفیقی با مأموران انتظامی ناجا برای برقراری نظم و امنیت در تمامی مناطق حضور خواهند داشت. وی با توجه به پوشش تیره عزاداران حسینی و اینکه در شب این افراد در معرض دید کمتر هستند از رانندگان خواهش کرد که دقت بیشتری داشته باشند و از مسئولان هیأت ها خواست که حتماً با علائم مشخص کننده هیأت به تردد در شب پردازند.

رئیس پلیس راهنمایی و رانندگی ناجا به دسته جات عزاداری توصیه کرد که در خیابان ها، فضایی را برای عبور وسایل نقلیه مدنظر قرار دهند. سردار مهری در مورد تمهیدات لازم برای عبور خودروهای امدادی بیان داشت: قبل از شروع ماه محرم ابلاغیه و طرح هایی

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت - ۱۱ تیر ۱۳۹۶

برای برقراری نظم و امنیت برای هیأت‌ها صادر شد که در آن تعیین شد راه‌های دسترسی برای عبور خودروهای امدادی و کمکی در معابر تعبیه شود و حداقل امکان فقط قسمتی از خیابان مسدود شود تا خودروهای امدادی و کمکی بتوانند در موارد خاص تردد کنند. وی با تأکید بر اینکه پارک دابل و توقیفی‌هایی نظیر آن در مقابل تکایا، مساجد، هیأت‌ها و دیگر اماکن عزاداری ممنوع است، خاطر نشان کرد: پلیس در خدمت مردم است و از عزاداران نیز می‌خواهیم همکاری لازم را با پلیس داشته باشند، از این رو خواسته ما از این افراد این است که از توقف در مقابل این مراکز خودداری کرده و به تذکرات مأموران پلیس توجه داشته باشند.

عالی‌ترین مقام راهنمایی و رانندگی کشور در مورد نوشتن شعارها یا مضامین بر روی خودروها اعلام کرد: اصل نوشتن علائم از نظر آیین‌نامه ممنوع است اما خودروهایی که داخل هیأت‌ها هستند تا زمانی که باعث‌حواس‌پرتی سایر رانندگان نشوند مشکلی ندارد و معنی برای این دسته از خودروهایی که داخل هیأت‌ها تردد می‌کنند، نیست. وی ادامه داد: برابر قانون هر اقدامی که منجر به کاهش دید راننده یا جلب توجه دیگر رانندگان شود تخلف محسوب شده و پلیس ملزم به برخورد با آن است که در این خصوص نیز به رانندگان تذکرات لازم داده خواهد شد آن دسته از خودروهایی که باعث‌حواس‌پرتی رانندگان دیگر شده یا باعث‌سد معبر شوند برخورد پلیس با آنها به صورت ویژه و طبق قانون است.

رئیس پلیس راهنمایی و رانندگی تهران بزرگ درباره فعالیت برخی ایستگاه‌های صلواتی و اینکه ممکن است تجمع در مقابل این ایستگاه‌ها منجر به بروز مشکلاتی ترافیکی شود گفت: در این خصوص ابلاغ شده تا ایستگاه‌های صلواتی در معابر اصلی، بزرگراه‌ها و اماکن پرتردد دایر نشود. وی ادامه داد: در این ایام ممکن است خودروهای شخصی یا حتی عمومی مقابل ایستگاه‌های صلواتی توقف کنند که در این خصوص مأموران ما با حضور در مقابل این ایستگاه‌ها تذکرات لازم را به رانندگان خواهند داد و نسبت به روان‌سازی ترافیک اقدام خواهند کرد.

سردار مهری در خصوص دسته‌جاتی که باعث‌آزار و اذیت شهروندان شوند، گفت: همه دسته‌جات عزاداری برابر هماهنگی که به عمل آمده، رفتار می‌کنند اما اگر دسته‌ای در منزلی یا در گوشه‌ای باعث‌آزار و اذیت دیگران شوند و شاکتی وجود داشته باشد و از پلیس کمک بخواهد پلیس قطعاً کمک خواهد کرد؛ همچنین کسانی که بخواهند سد معبر کنند پلیس برابر مقررات با آنها رفتار می‌کند. رئیس پلیس راهنمایی و رانندگی ناجا به هیأت‌های عزاداری توصیه کرد که همه خیابان را بند نکنند و معبری را برای عبور قرار دهند چرا که پلیس با افرادی که مانع از تردد و رفت و آمدهای خودروهای امدادی شوند برابر قانون برخورد می‌کند.» (<http://www.farsnews.com/>)

همیار محرم

همه ساله افرادی در هیات‌های مذهبی انتخاب و به نیروی انتظامی معرفی می‌شوند به نام همیار محرم، که این افراد دسته‌جات عزاداری را در هنگام حرکت در خیابان‌ها همراهی کرده و مسئول برقراری نظم و کنترل دسته‌ها هستند. این همیاران در دو حوزه ترافیکی و انتظامی به پلیس، کمک می‌کنند. همیاران محرم، لباس مشخصی دارند و به لوازمی مانند لایتر و علامت ایست مجهز هستند.

این همیاران، مطالب نیروی انتظامی را به مسئولان هیئت‌ها منعکس می‌کنند. همیاران پلیس هنگام مشاهده جرم مشهود، با پلیس تماس می‌گیرند و نیروی انتظامی برخورد لازم را خواهد کرد.

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت- ۱۱ تیر ۱۳۹۶

بازرس سازمان تبلیغات اسلامی

در آستانه محرم هر سال از طرف سازمان تبلیغات اسلامی افراد شناخته شده و معتمد مشخص و پس از دریافت حکم بازرسی موظف می شوند که در محدوده جغرافیایی تعیین شده، هیات ها را مورد بررسی قرار می دهند. رعایت موازین تاسیس هیات ها، نکات ایمنی و... از جمله مواردی است که در گزارش بازرسین هیات ها باید لحاظ شود. به این ترتیب سازمان به عنوان متولی اصلی هیات های مذهبی وظیفه نظارتی خود را نیز انجام می دهد. گزارش موارد خلاف قانون و پیگیری برطرف کردن اشکالات دیده شده و جلوگیری از ادامه فعالیت مکان هایی که قوانین مربوطه را رعایت نمی کنند، وظیفه اصلی این بازرسین می باشد.

بررسی اجرای قوانین

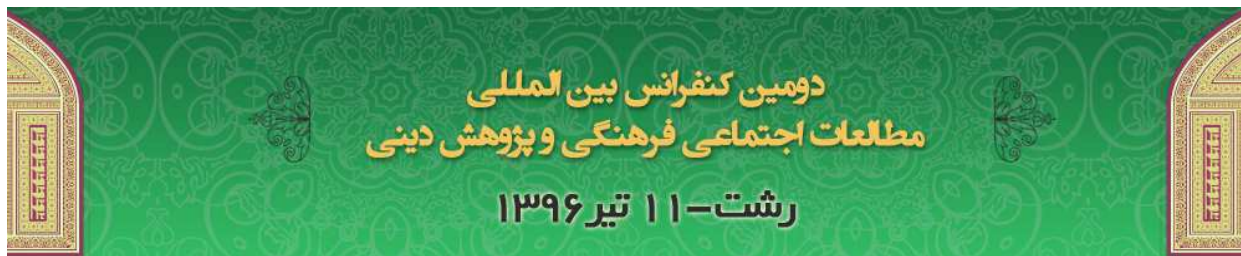
در ادامه بررسی قوانین موجود با تنی چند از اعضای هیات امنای هیات های مختلف در زمینه همکاری با نیروی انتظامی گفتگو کردم . یکی از بانیان هیات متوسلین به حضرت رقیه(س) ضمن تایید مطالب فوق بیان کردند که در حین برگزاری مراسم زمان بندی دقیق امکان پذیر نمی باشد و شاید در شب های عاشورا و تاسوعا مراسم به بعد از ۱۲ شب هم به طول بیانجامد چراکه کنترل شور و حال عزاداران خصوصاً جوانان عملاً ممکن نمی باشد هر چند نهایت تلاش خود را برای این مهم می کنند.

در عین حال وی بیان داشت که مواردی پیش می آید که نیروی انتظامی شکایاتی را از طرف همسایگان مبنی بر سرو صدای زیاد و تا دیروقت هیات اعلام می دارد، که سعی می شود ایجاد مزاحمت به حداقل رسانده شود و حقوق شهروندان تامین گردد. وی در مورد تغییرات جدید محیطی برپا شده نیز اظهار داشت که بانیان هیات هر کاری که به افزایش علاقه و توجه افراد به مراسم عزاداری کمک کند را انجام می دهند و با توجه به قشر جوان، علاقه مندی آنها به وسایل صوتی و توسعه بخشیدن به سیستم موسیقی مجموعه نیز در راستای همین جلب توجه می داند. در عین حال اشان اظهار داشتند که با وجودیکه برخی از وسایل هیات موجب سنگین شدن ترافیک می گردد ولیکن نمی توان هیات را بدون آنها آراست. مثلاً مدیر کل سازمان تبلیغات اسلامی استان تهران در سال ۱۳۸۵ عنوان کرد: «حمل علم از سوی هیئت های عزاداری در معابر شهری مشکلات متعددی همچون ایجاد ترافیک و مسدود شدن راه ها را به دنبال دارد و نباید از سوی تکایا و هیئت های مذهبی انجام شود. هر یک از این علم ها حداقل هشت تا ۱۰ متر طول داشته که حمل آنها در معابر با مشکلات متعددی همراه است.» از سال ۱۳۸۵ تا بحال با وجود گذشت نه سال نه تنها علامت ها از دسته های عزاداری حذف نشده چه بسا علامت های بسیار بزرگتر نیز اضافه شده است.

با وجود تاکید رئیس پلیس مبنی بر خلاف قانون بودن وجود دست نوشته روی بدنه اتوموبیل ها در محرم امسال هم به کرات شاهد این رخداد بودیم، عدم مداخله جدی نیروی انتظامی جهت پایان دادن به این بدعت خطر آفرین، باعث تکرار و تشدید آن شده و همچنین مشاهده برخورد ضعیف پلیس در این مورد با خاطیان موجبات ارتکاب دیگر موارد خلاف قانون را در این ایام فراهم می کند.

مورد دیگر برپایی هیات های مذهبی است، بدون توجه به فاصله مطروحه از مساجد که در قانون سازمان تبلیغات اسلامی قبلاً اشاره شد و همچنین افزایش روز افزون تعداد هیات ها، نقض قوانین ثبت شده خود سازمان تبلیغات اسلامی است.

فارغ از کلیه مقررات و آیین نامه های مربوطه به برگزاری مراسم محرم نکته بسیار مهمی که نباید از آن غافل شد، وجه تقدس گونه این مراسم است. این جنبه تاثیرگذار تمامی قواعد و قوانین مربوطه را تحت الشعاع قرار می دهد. ضمن اینکه میزان ارادت وافر و علاقه قلبی مردم به امام حسین(ع) به حدی است که از بسیاری از کاستی ها و مشکلات ایجاد شده به واسطه مراسم عزاداری چشم

پوشی می کنند. این وجه قدسی باعث می شود که ماموران نیروی انتظامی و بازرسان سازمان تبلیغات اسلامی با مسامحه از کنار برخی از موارد ناقض قوانین گذشته و به دادن تذکر اکتفا کنند، چراکه به گفته تنی چند از بازرسین سازمان تبلیغات جلوی مراسم عزای امام حسین(ع) را که نمی توان گرفت.

در یک بررسی کلی به این نتیجه می رسیم که در برگزاری موفق این مراسم ثبت قوانین مناسب و قابل اجرا، نظارت بر اجرای صحیح آنها و مشارکت فعال مردم لازم و ملزوم هم بوده است. ثبت قوانین صحیح برای برگزاری موفق عزاداری محرم مرحله اول بوده و قسمت مهم تر نظارت بر اجرای کامل آنهاست چراکه ثبت قوانین و بی توجهی به اجرای درست آنها باعث تضعیف دستگاه قانون گذار، بروز آشفتگی شهری و ایجاد معضلات ترافیکی در بخشی از شهر در پی مراسم محرم خواهیم بود که این با فلسفه اصلی عاشورا که وحدت آفرینی در جامعه مسلمان است تناقض دارد.

امکانات موجود

در بررسی امکانات موجود برای مراسم محرم دو بخش امکانات مردمی و دولتی در تعامل کامل و در عین حال استثنایی با هم متولی برگزاری این مراسم در سطح کشور هستند.

امکانات مردمی

سوگواری شیعیان ایران در ماه محرم همواره به صورت خودجوش بوده است و حکومتها دخالتی در راهاندازی دسته‌های عزادار و برپایی مجالس سوگواری نداشته‌اند مهمترین و ارزشمندترین امکانات موجود برای برگزاری مراسم وجه مردمی بودن این جریان است. پتانسیل نهفته در این شور و حال مردمی به حدی گسترده و ریشه دار است که با هدایت صحیح می تواند منجر به نتایج درخشانی در سطح جامعه گردد.

برپایی هیات های عزاداری

اغلب هیات های عزاداری در ایران توسط مردم عادی و با سرمایه های اندک آنها در منزل، مسجد و یا حتی کنار خیابان برپا می گردد. رسم وقف کردن بخشی از مال و میراث برای برپایی مجلس عزاداری یا تکیه داری نیز از دیرباز تا کنون پابرجاست. در مراسم ایام محرم افراد متعلق به نسل های مختلف در کنار یکدیگر جمع گشته و با یکدیگر در رابطه و تعامل قرار می گیرند. به این ترتیب از انقطاع و گسستگی تاریخی و فرهنگی جامعه جلوگیری می شود علاوه بر این در مراسم سوگواری ایام محرم مسأله طبقه و فاصله طبقاتی از بین می رود طبقات مختلف اجتماعی از کارگر، کاسب، استاد، دانشجو، فقیر و غنی، شهری و روستایی، دولتمردان و شهروندان بدون هیچ گونه صف بندی جداگانه ای و با وضعیتی یکسان در آن حضور می یابند و اشتراک مشترکی به هم می رسانند.

تهیه و توزیع نذری

نذورات در بین مسلمانان در ایام مختلفی وجود دارد که ماه محرم از ایامی است که نذری های زیادی در آن ادا می شود. آیین نذری دادن به عزاداران امام حسین(ع) سنتی دیرینه و پسندیده در میان اکثر مسلمانان و به خصوص شیعیان دنیاست که در کشورمان رواج بیشتری دارد و شب و روز تاسوعا و عاشورا به اوج خود می رسد. بیشتر این نذریها به صورت طبخ غذا و پخش آن میان مردم و عزاداران امام حسین(ع) است، به علاوه توزیع غذا در دسته ها و هیئتهای مذهبی در این ایام معمول است. نذری و نذری دادن یاد آوری کننده ارزشهای اجتماعی نظیر برابری، تعاون، اتحاد، نظم، تعادل و توازن است، همکاری مردان و زنان برای نذری دادن و در کنار هم بودن آنها هنگام طبخ نذری، نشانه همراهی آنان در همه شرایط و زمان هاست.

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت - ۱۱ تیر ۱۳۹۶

مراسم نذری دادن مملو از ارزشهای انسانی و اسلامی است که در کنار همیاری و دوستی مردم، نشان دهنده فرهنگ، آداب و رسوم و عقاید و سنتهای ماست و نشانه هایی از عواطف، احساسات و یکدیگر را در عرای سرور و سالار شهیدان است.

امکانات دولتی

موافق بودن حکومت با برگزاری عزای حسینی است که به رشد و گسترش روز افزون مراسم کمک شایان توجه ای می کند. همراهی نظام جمهوری اسلامی با عاشورائیان سبب کمک نهادها و ارگان های دولتی و تخصیص بودجه جهت برگزاری شکوهمند مراسم محرم می شود. این کمک ها گاهی در قالب کمک های نقدی است و گاهی برگزاری نمایشگاه هایی مثل «عطر سیب» می باشد که از زمان تصدی احمدی نژاد به عنوان شهردار تهران، ایجاد و کماکان ادامه دارد. سازمان تبلیغات اسلامی، مرکز رسیدگی به امور مساجد، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، بانک شهر، سازمان زیباسازی شهرداری تهران، بوستان بزرگ ولایت، شرکت فروشگاه های زنجیره ای شهروند و سازمان میادین میوه و تره بار برخی از سازمان ها، موسسات و واحدهای مشارکت کننده در برگزاری نمایشگاه عطر سیب هستند. ده روز قبل از شروع ماه محرم این نمایشگاه دایر و در آن اقلام مورد نیاز هیات ها با همکاری شرکت های توزیع کننده با قیمت های مناسب در اختیار متقاضیان قرار می گیرد.

سازمان صدا و سیما

یکی از ارگان های موثر در ماه محرم سازمان صدای و سیمای جمهوری اسلامی می باشد. ساخت برنامه های مناسبی، تشکیل میزگرد های تحلیلی، پخش سریال ها و فیلم ها با موضوع محرم و قطع برنامه های طنز در این ایام به علاوه پوشش خبری کامل مراسم محرم در سطح کشور مبین نقش پررنگ این نهاد در محرم می باشد. یکی از سیاست های و رویکردها سیما در برنامه های محرم، پخش عزاداری های سنتی و استفاده از ظرفیتهای استانی می باشد.

سازمان فرهنگی هنری شهرداری

در کلان شهر تهران فعالیت هایی که سازمان برای ماه محرم انجام می دهد در حوزه تبلیغات و فضا سازی شهر تهران و آماده سازی فضای شهری برای عزاداری حضرت سیدالشهدا (ع) در ماه محرم است. در سال ۹۴ البته این سازمان با جمع بندی از پنج سال گذشته اقدام به برپایی برنامه «جلوه سوگ» در میدان امام حسین کرد. علاوه بر این شهرداری اعلام کرد، برنامه های متنوعی هم در فرهنگسراهای پایتخت برگزار می شود: از جمله شب های شعر «بر آستان اشک»، همایش «نوگلان حسینی»، تعزیه خوانی و شعرخوانی آیینی، سوگواره خمسه و سوگواره اقوام در مناطق مختلف شهر. از دیگر اقدامات شهرداری طراحی و تولید بسته های فرهنگی ویژه هیئات مذهبی و اقشار مختلف شهروندی است. بسته فرهنگی شامل کتاب، داستان کوتاه، آلبوم صوتی ویژه ماه محرم و صفر با عنوان «فرهنگ عاشورا» و فلش کارت ویژه ماه محرم (ویژه نوجوانان و جوانان) است. همچنین آلبوم صوتی دیگری مشتمل بر قطعات کوتاه سخنرانی، مداحی و موسیقی عاشورایی ویژه خودرو طراحی و منتشر کرده که در اختیار شهروندان قرار می گیرد. برپایی ایستگاه های سلامت شهروندی در دسته های عزاداری اماکن منتخب، اهدا بسته های سلامت شامل مواد شوینده، پاک کننده و ضد عفونی کننده به علاوه پوسترهایی با مضمون محرم و فرهنگ عاشورایی به مساجد و تکایا از دیگر فعالیت های این سازمان است.

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت - ۱۱ تیر ۱۳۹۶

سازمان آموزش و پرورش

سازمان آموزش و پرورش نیز در این راستا محرم و وقایع عاشورا را فرصت بسیار خوبی برای تفکر در زمینه فلسفه قیام امام حسین (ع) دانسته و استفاده از صبحگاه مدارس، بیان دیدگاه صاحب نظران در این زمینه، برگزاری مراسم عزاداری، نوحه خوانی، سینه زنی و فعالیت های مختلف و همینطور فضا سازی مدارس را با مشارکت دانش آموزان سرلوحه برنامه های خود قرار داده است. در یک نگاه کلی می توان نتیجه گیری کرد که ثبت قوانین درست و کارآمد مرحله اول و نظارت بر حسن اجرای آنها مرحله مهم تر است که برای رسیدن به آن باید از امکانات موجود و مشارکت فعال مردم کمک خواست. در ادامه با توجه به قوانین و امکانات نامبرده در بالا گرافیک محیطی منطقه ده تهران بزرگ در ایام محرم را بررسی و نقاط قوت و ضعف آنها را مشخص می کنم.

منطقه ده تهران

منطقه ده ، یکی از مناطق قدیمی شهر تهران است که حدود یک قرن پیش شکل گرفته و تراکم بالای جمعیت ، از ویژگی های بارز این منطقه به حساب می آید. این منطقه به لحاظ موقعیت جغرافیایی از شمال به خیابان آزادی، از جنوب به خیابان قزوین، از شرق به بزرگراه شهید نواب صفوی و از غرب به خیابان شهیدان منتهی می شود. منطقه ده ، در بخش غربی شهر تهران واقع و با مناطق 2 (شمال)، 9 (غرب)، 17 (جنوب) و 11 (شرق) همجوار می باشد. این منطقه گلوگاه دسترسی به فرودگاه بین المللی امام (ره) در جنوب و ترمینال غرب و فرودگاه مهرآباد در غرب و بازار تهران در شرق می باشد.

سابقه عزاداری محرم در منطقه ده به سالهای دور باز میگردد. مردم در دوران پهلوی در گوشه و کنار این منطقه بصورت آشکار و یا پنهان هر سال مراسم عزای امام حسین (ع) را برگزار می کردند. با بروز انقلاب اسلامی و به دنبال موافقت و حمایت حکومت از برپایی مراسم محرم شاهد رشد روز افزون تعداد هیات های مذهبی در این منطقه هستیم. بافت مذهبی در این منطقه و علاقه وافر مردم به امام حسین (ع) باعث شده تا منطقه ده یکی از قطب های اصلی عزاداری محرم در شهر تهران به حساب آید. وجود 66 مسجد، 66 حسینیه و 352 هیات رسمی ثبت شده در سایت سازمان شهرداری تهران موید مطلب فوق می باشد. برپایی این هیات ها در دهه اول و دوم محرم با توجه به ساختار و تراکم جمعیت منطقه تغییرات مهمی را در هویت بصری، تعاملات اجتماعی و حقوق شهروندی ایجاد می کند. در ادامه علت های مولد این تغییرات به اختصار بیان می گردد.

تعدد هیات ها:

متعدد بودن هیات ها با وجود مجهز بودن هر کدام از آنها به علامت ، پرچم ، طبل و تجهیزات الکترونیکی و... به اضافه خیابان های نه چندان عریض منطقه باعث کندی حرکت دسته جات عزاداری می شود. تراکم بالای جمعیت در منطقه و وجود بافت تجاری در حاشیه خیابان ها به اضافه وجود کوچه های فراوان خودبخود باعث افزایش بار ترافیکی منطقه در بیشتر ایام سال شده است. حال آنکه اضافه شدن تعداد زیاد هیات و راه اندازی دسته جات مفصل کندی ترافیک را ایجاد و در نتیجه حقوق شهروندان نادیده گرفته می شود.

به عنوان نمونه در خیابان امام خمینی حدفاصل چهارراه جیحون تا اتوبان یادگار امام در محرم سال 94 به ترتیب هیات های متوسلین به: امام محمد باقر (ع)، حضرت ابوالفضل (ع)، حضرت زینب (ع)، حضرت رقیه (ع)، حسینیه ابوالفضلین، هیات انصارالمهدی برپا شده بودند. ضمن اینکه سقاخانه نوکران امام حسین و مرکز بسیج 219 تهران و مسجد موسی بن جعفر نیز در محدوده مذکور فعال بودند. حضور شش هیات در فاصله یک چهارراه 500 متری و مجهز بودن همه آنها به علامت و پرچم و وسایل صوتی و موسیقی با وجود تراکم جمعیت که در قبل ذکر شد در عین ایجاد کردن شور و حال فراوان عاشورا ، ترافیک بسیار سنگینی را در خیابان امام خمینی

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت - ۱۱ تیر ۱۳۹۶

ایجاد می کند که امتداد آن به اتوبان یادگار امام هم می رسد. درحالی که رعایت قانون عدم برپایی هیات در فاصله ۵۰۰ متری مساجد خودبخود باعث مرتفع شدن این ترافیک سنگین می گردد.

پرچم ها و بنرهای اطلاع رسانی

هر کدام از این هیات ها با نصب پرچم و کتیبه و بنرهای اطلاع رسانی و پخش نوحه خوانی سعی در معرفی خود و اعلام برنامه هایشان دارند. قرار گرفتن شهروندان در بین این هجمه از المان های محیطی باعث آشفتگی بصری و ذهنی گشته و چه بسا به علت تراکم داده های دریافتی اطلاع رسانی صحیح نیز انجام نمی شود. در ضمن طبق نظر سازمان زیباسازی شهر به منظور حفظ ایمنی شهروندان نصب بنر بر روی داربست ممنوع می باشد.

سازه های کاهگلی

در ساخت این سازه ها اغلب از خاک رس و گل و راویز استفاده می شود. کاربرد آنها به عنوان ایستگاه صلواتی، سقاخانه و یا نمایشگاه های عاشورایی است. محل برپایی آنها اغلب در پیاده رو، و گاهی هم در لبه خیابان است. این نوآوری کاملاً در جلب نظر و توجه عابرین و حتی راکبین وسایل نقلیه موفق عمل می کند. تاجاییکه باعث توقف افراد جهت تماشا و یا دریافت و صرف نوشیدنی نذری می شود.

در منطقه ده تهران با وجود تراکم بالای جمعیت و علاقه وافر مردم به امام حسین(ع)، و همچنین عدم نیاز به داشتن مجوز جهت برپایی ایستگاه صلواتی؛ هر سال با افزایش تعداد این ایستگاه ها و سازه های گلی مواجه می شویم. ضمن اینکه تمامی هیات های ذکر شده در قبل نیز ایستگاه صلواتی و سقاخانه دارند.

نقد گرافیک محیطی محرم

جهت بررسی گرافیک محیطی مراسم عاشورا با وجود المان های متعدد محیطی، بنرهای اطلاع رسانی را از مجموعه گرافیک دو بعدی و سازه های کاهگلی را از دسته گرافیک سه بعدی تحلیل می کنم.

بنرهای اطلاع رسانی:

شکل و قاب این بنرها مستطیل عمودی می باشد. در ابعاد ۳متر در ۱اونیم متر. عناصر تصویری: اماکن مذهبی، تصاویر شهدا، تصاویر شخصیت های مذهبی و سیاسی، تصاویر متولیان مجلس و تصویر پرنده ها از عمده تصاویر استفاده شده در بنرهای مذهبی است. شعارهای تبلیغاتی، نام مجلس، مکان، زمان، نام سخنران و مداح، عبارت های مذهبی و نام برگزار کنندگان از ویژگی های دیگر عناصر تصویری این نوع بنرها است. بسته به نوع اهمیتی که هر یک از این اجزای تبلیغاتی دارد، این عنصر برجسته شده و تبلیغات با محوریت آن شکل می گیرد.

عناصر بصری: سطح، رنگ، خط و بافت در بنرها معمولاً مورد استفاده قرار گرفته است. استفاده از سطوح بزرگ و رنگ های بکار رفته معمولاً سیاه سفید قرمز و سبز می باشد. رنگ های مذکور رنگ هایی است که در فرم سنتی نیز یادآور عاشورا است. رنگ سفید و سبز برای معصومین و یارانشان و رنگ قرمز برای یزید و دشمنان اسلام و سیاه هم که در از سالیان دور برای عزاداری استفاده می شود. کاربرد بنرها برای تبلیغ هیات ها و اطلاع رسانی برنامه های آنها است و محتوی پیام مذهبی است که در تناسب با شرایط اجتماعی (دهه محرم) می باشد.

در بررسی فرم و ساختار بعد از عناصر بصری، کیفیات بصری را مورد توجه قرار می دهیم.

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی رشت - ۱۱ تیر ۱۳۹۶

در بیشتر بنرها تعادل نسبی دیده می شود. کنتراست موجود در بنرها حاصل تضاد تیره و روشن بین رنگ نوشته ها و سطح زمینه کار می باشد.

در گرافیک محیط خط و نوشتار از چند لحاظ مورد توجه قرار می گیرند. زیبایی آن، خوانایی آسان، تناسب حروف با موضوع، اندازه حروف و ترکیب مناسب حروف با تصویر. هر نوشتار با توجه به شکل و ساختار حروف آن از ویژگی هایی برخوردار است. این ویژگی ها صفات حروف را تشکیل می دهند. از این رو، برای بیان هر موضوع نوشتاری باید به صفات حروف آن توجه داشت که از چه حروفی استفاده شود. استفاده از چند نوع فونت متفاوت در یک کادر، پر کردن کل فضا با طرحهای زمینه و باقی نماندن هیچ گونه فضای خالی در کادر و استفاده از رنگهای متفاوت همگی در خدمت شلوغ کردن بنر بوده و لی اوت این عناصر با هدف مشخصی صورت نگرفته است. عدم تقسیم بندی کادر و قرار نگرفتن عناصر متناسب با تقسیمات طلایی نشان دهنده نبود یک تفکر خلاق گرافیکی در طراحی بنرها می باشد. (تصویر ۱ و ۲)

تصویر ۲

تصویر ۱

محل نصب بنرها نیاز به نور پردازی کافی جهت دیده شدن در شب دارد و به علت جنس براق آنها برای جلوگیری از بازتاب نور باید نورپردازی به شکل غیرمستقیم باشد. در ضمن فاصله نصب بنرها تا سطح زمین ثابت نمی باشد و براساس شرایط موجود گاهی در امتداد تابلوهای راهنمایی شهری و گاهی بالاتر یا پایین تر نصب می شوند. توجه به نقطه دید ناظر و فاصله لازم تا اثر، برای ناظر پیاده و یا سواره باید مورد توجه قرار گیرد.

توجه به شرایط جغرافیایی محل نصب، میزان بارندگی، تابش نور خورشید، جهت وزش باد و دمای محیط نکات دیگری است که اغلب به فراموشی سپرده می شود و در تمام فصول سال شاهد طراحی و استفاده از مواد و مصالح یکسان هستیم. با توجه موارد برشمرده و توجه به تعدد بی شمار بنرهای سطح خیابان ها در این ایام به نظر میرسد که جلب توجه عابرین، امر بسیار دشواری است که به سهولت میسر نمی شود.

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت- ۱۱ تیر ۱۳۹۶

سازه های کاهگلی:

برپایی این سازه ها به منظور ایجاد سقاخانه، ایستگاه صلواتی و نمایشگاه عاشورایی می باشد. عناصر بصری قابل بررسی در این سازه ها عبارتند از رنگ، بافت، سطح، حجم و نور و کیفیات بصری قابل توجه تعادل، تناسب تضاد و محل جاگذاری. این سازه ها از ترکیب خاک رس و آب و کاه ساخته می شوند. کاهگل ایجاد شده بیشتر در رنگهای زرد متمایل به قهوه ای و آکر می باشد. این رنگ اغلب یادآور فضای گرم و کویری بوده و در تناسب با محل واقعه (صحرای کربلا) می باشد. درعین حال جزء رنگ های گرم بوده و در سازه های موجود اغلب در ترکیب با رنگ های آبی، سبز و سیاه دیده می شود.

سطوح دیده شده در این سازه ها، بیشتر سطوح مستطیل و نیم دایره است. بافت کاهگلی ساخته شده یک بافت طبیعی است که هم لمسی و هم بصری است. دریافت حسی حاصل از انتخاب این بافت بسیار بالاست. استفاده از پنجره های چوبی مشبک هم در ایجاد حس و حال گذشته و معماری قدیم تاثیر زیادی دارد. کاربرد کاشی های آبی فیروزه ای نیز هم سطوح مجزایی را ایجاد و هم در برقراری ارتباط معنوی با فضاهای کاشیکاری مساجد و به نوعی القا وجه تقدس گونه به این مکان ها موفق عمل می کند. ایجاد بعد سوم «حجم» عنصر بصری بعدی و مهمترین آنهاست. این سازه ها اغلب حجم های مکعب مستطیل داشته که فضای منفی داخلی آنها خالی است و افراد برای آماده سازی نذورات از آن استفاده می کنند. این سازه ها در روز به خوبی دیده می شوند و در شب نیازمند نور پردازی هستند. این طرح های حجمی با سطوح مختلف بر اثر انعکاس نور و تغییر زاویه دید از تنوع بیشتری برخوردارند و زنده و پویا به نظر می رسند. با این وجود شاهد ساختار محکم در همه این سازه ها نیستیم و برخی از آنها سست به نظر می آیند که با ماهیت عاشورا که برپایی قیام و ایستادگی است در یک راستا نیستند.

مهمترین کیفیت بصری موجود در این سازه ها تضاد می باشد. تضاد موجود میان رنگ و بافت آنها و ساختمان های مجاور در کنتراست کامل با فضای شهری که در آن قرار گرفته، به خوبی در جلب توجه موثر است. در برخی از این سازه ها کنتراست سرد و گرم را در رنگ های به کار رفته (آبی و آکر) و حتی بافت های کاهگلی (زبر و خشن) و بافت کاشی (صاف و صیقلی) و بافت چوبی را می توان مشاهده کرد. به واسطه بافت زبر سازه نور را جذب کرده و بنابراین نیازمند نور پردازی به ویژه در شب هستند. (تصویر ۳)

محل جاگذاری آنها اغلب ۱- پیاده رو ها و ۲- در فضاهای خالی از سکنه می باشد. مورد دوم در دسته تبلیغات امینت قرار میگیرند، چراکه در محلی دور از انتظار افراد با چیزی مواجه میشوند که منتظرش نبوده اند، خصوصاً که با پخش صدای نوحه خوانی یا صرف چای و دیگر نذری ها باشد. در مورد گروه اول که در پیاده روها برپا می شوند اما توجه به محل اهمیت بسیاری دارد.

از نظر گرافیک شهری، رفاه شهروندان در اولویت قرار دارد. حال قرارگیری این سازه ها در پیاده رو باعث تغییر حرکت عابر به خیابان شده و این خطر آفرین است، ضمن این که این حرکت باعث سنگینی ترافیک در خیابان می شود که بخصوص در منطقه ای مثل ده تهران که خود با تراکم جمعیت و خودرو مواجه هست مشکلات را دو چندان می کند. (تصویر ۳)

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی رشت - ۱۱ تیر ۱۳۹۶

تصویر ۴

تصویر ۳

در گفتگو با تنی چند از بانیان هیات های مذهبی و پرسش درباره طراحی این سازه ها و بنرهای ایام محرم، نقش طراحان گرافیک بسیار ناچیز بوده و اغلب هیچ گونه همکاری وجود ندارد. نتیجه عدم حضور طراحان گرافیک در این حوزه مهم و تاثیرگذار، آشفته‌گی بصری و فضای شلوغ و ترافیک سنگین می باشد که در نهایت باعث از بین رفتن حقوق شهروندان منجر می شود.

نتیجه گیری

آئین ها به دلیل جنبه رمزی که دارند، نشانه های خود را در قالب نمادها عیان می کنند. تفکر شرقی نسبت به سایر شیوه های فکری، حرکت نمادین در ذات این تفکر است که رگه هایی از خیال و شاعرانگی را نیز در خود مستتر دارند. بنابراین فرم آراستن شهر در دهه محرم باید در قالب فرم های برانگیزاننده باشد و نه صرفاً شمایل هایی که فرا رسیدن این ایام را اعلام می کند. به معنای دقیق تر، فرم باید عزادار باشد نه شکل بیرونی.

مسئله اساسی در برپایی مجالس عزاداری، تبیین فلسفه واقعی قیام امام حسین(ع) می باشد. مجالس عزاداری در طول تاریخ منشأ روشنگری و ره یابی به حقیقت بوده است. مجالسی که در آن تعلیم و تعلم معارف دینی است همواره مورد تایید اهل بیت(ع) بوده است. طی سال های اخیر شاهد پیرنگ شدن ظاهر عزاداری ها در بخشی از جامعه هستیم. آیین محرم در اصل یک آیین جمعی است. واحدها یا صلیب‌انجام‌آیین، خانواده، محله، قومیت، شهر و ... است. به همین دلیل دائماً افراد در سطح هویت جمعی با این نوع فضاهای آیینی مرتبط می‌شوند. یکی از مهمترین کارکرد های مناسک عزاداری محرم، انسجام اجتماعی است. برای حصول به این نتیجه، رضایت مندی حداکثری شهروندان باید تامین شود. برای دستیابی به این مهم ایجاد فضای شهری مناسب و ایمن به دور از فشار و تنش توأم با رفاه و آسایش اصل بدیهی بوده و هست.

می توان گفت از آنجایی که مشارکت هنرمندان گرافیک در طراحی و اجرای گرافیک محیطی مراسم محرم کافی نمی باشد، گرافیک محیطی ارایه شده در سطح کوچه ها و خیابان های شهر فاقد ارزش های بصری لازم بوده و کیفیات هنری مناسب شهری را در اختیار شهروندان قرار نمی دهد. حال آنکه هنرهای تجسمی در ایران همواره در خدمت رواج و بیان عمق حماسه عاشورا به کار رفته است و به شکل های گوناگون از جمله کتیبه نویسی و طراحی پرچم و کتل نمود داشته است. هنر گرافیک می تواند به خوبی در خدمت ترویج

دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی

رشت- ۱۱ تیر ۱۳۹۶

این حماسه دینی باشد. ارایه پوستره‌های منتخب سوگواره پوستره‌های عاشورایی در ابعاد بزرگ به شکل بیل بود می‌تواند نمونه‌های از هنر شیعی ارایه دهد که به خوبی درونمایه حماسه عاشورا را به شکل ارزشمند هنری و همساز با اعتقادات مذهبی شیعی متجلی کند. گام بعدی مشارکت دادن هنرمندان گرافیک در طراحی و اجرای المان‌های بصری در مدیریت شهری و با همراهی سازمان زیباسازی است.

رعایت قوانین مدون شهری خصوصاً در تاسیس هیات‌ها، رعایت حفظ فاصله ۵۰۰ متری تا اولین مسجد، ادغام هیات‌های نزدیک به هم، حذف تدریجی علامت‌های بزرگ، برقراری قوانین رسمی برای برپایی سقاخانه و ایستگاه صلواتی در نهایت موجب برگزاری موفق مراسم می‌شود و حصول به همبستگی ملی که از اهداف عاشورا است را محقق می‌سازد.

منابع:

۱. اسداللهی، مصطفی، (۱۳۸۹)، بررسی نقش عناصر محیطی در کیفیت بصری فضا، مجله منظر، شماره ۷
۲. آنی زاده، علی (۱۳۸۹)، جلوه‌های نمادین عزاداری ماه محرم در مناطق مختلف ایران، فصلنامه فرهنگ مردم ایران، شماره ۲۲ و ۲۳ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
۳. ایلو خانی، مسعود (۱۳۸۸)، گرافیک محیطی، تهران، انتشارات فاطمی
۴. براندفری، هیلد (۱۳۸۷)، طراحی شهر به سوی یک شکل پایدارتر، ترجمه سید حسین بحرینی، شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری تهران
۵. راهنما، آذر (۱۳۸۷)، گرافیک محیطی و هویت فرهنگی، فصلنامه سگال، شماره پانزدهم
۶. رشوند و ز، (۱۳۹۱)، ویژگی‌ها و مفاهیم تصویری گرافیک محیطی با رویکردی بر اطلاع رسانی، کتاب ماه هنر، شماره ۱۸۷
۷. صلواتی و م، (۱۳۹۰)، تاثیر گرافیک محیطی در ارتباطات شهری، دو فصلنامه علمی پژوهشی نقش مایه، سال چهارم، شماره هفتم
۸. عبدالحسینی و ا، (۱۳۸۵)، گرافیک محیطی تصویر جامعه، ماهنامه هنرهای تجسمی، شماره ۲۴
۹. کیان پاک، مهرداد، (۱۳۸۶)، کاربرد گرافیک محیطی به روایت تصویر، فصلنامه گرافیک و چاپ، پاییز ۱۳۸۶، شماره ۳